

УДК 378.126+337.134: 371.11

В. І. ЖИГІРЬ

ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ Й УПРАВЛІНСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

У статті обґрунтовано необхідність інтеграції змісту педагогічної й управлінської підготовки майбутнього педагога як менеджера освіти. На підставі аналізу професійної діяльності педагога зроблено висновок про те, що йому як менеджеру освіти необхідне не оглядове ознайомлення з азами управлінських наук, а поглиблене вивчення управлінських дисциплін, у тому числі й інтегрованих – у тісному взаємозв'язку з педагогічною проблематикою. Розглянуто можливості міждисциплінарної інтеграції психолого-педагогічних і управлінських дисциплін; розкрито послідовність інтеграції змісту дисциплін на основі модульної побудови навчального процесу професійної підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”, освітньої галузі знань 0101 “Педагогічна освіта” за всіма напрямками підготовки.

Ключові слова: педагог, менеджер освіти, професійна діяльність, професійна підготовка, інтеграція, інтегрований модуль.

Якість освіти в умовах реформування вищої школи стає ключовою категорією освітньої політики в Україні. Однією з основних проблем підвищення якості освіти є вдосконалення її змісту на засадах інтеграції.

Інтеграційні процеси у вищій освіті останніми роками посідають важливіше місце, оскільки спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток її творчих здібностей та потенційних можливостей.

Практика упровадження освітніх стандартів нового покоління показала, що закладені в них можливості національно-регіонального та вузівського компонентів дають змогу у змісті підготовки випускника відобразити потреби студентів і роботодавців у формуванні компетентного фахівця.

Необхідність змін багато в чому підказує й саме життя. Наприклад, майбутнім педагогам як менеджерам освіти необхідне не оглядове ознайомлення з азами управлінських наук, а поглиблене вивчення управлінських дисциплін, у тому числі й інтегрованих – у тісному взаємозв'язку з педагогічною проблематикою.

Необхідно також ретельно переглянути й по-новому поставити вивчення базових економічних і управлінських дисциплін, що утворюють концептуальний базис діяльності педагога як менеджера освіти. Тут базовими мають виступати дисципліни психолого-педагогічного циклу.

Проблеми інтеграції змісту підготовки фахівця були предметом розгляду багатьох дослідників: П. Атутова, А. Беляєвої, В. Безрукової, С. Гончаренко, С. Клепка, О. Коршунова, В. Моштука, Л. Федотової та ін.

Різні напрями підготовки менеджерів освіти вивчали В. Базелюк, В. Берека, Т. Білобровко, Л. Ващенко, О. Виговська, О. Вороненко, Л. Галі-

цина, В. Григораш, В. Івкін, С. Королюк, В. Крижко, О. Мармаза, В. Олійник, Н. Островерхова, І. Пархоменко, Л. Пермінова, А. Петренко, В. Пікельна, М. Торган, В. Шпалинський та інші, у тому числі педагогів як менеджерів освіти – А. Губа, Л. Каращук Л. Кравченко та ін.

Мета статті – розглянути особливості інтеграції педагогічної й управлінської інтеграції у підготовці вчителя як менеджера освіти.

Методами досліджень стали аналіз, систематизація й узагальнення науково-теоретичних положень для розкриття особливостей підготовки майбутнього педагога як менеджера освіти; інтеграція змісту навчання для підвищення якості професійної підготовки майбутнього педагога як менеджера освіти.

Як свідчить практика, знання, уміння й навички, професійні та особистісні якості не можуть бути сформовані на достатньому рівні, якщо у зміст навчання не буде закладено єдина інтегруюче підґрунтя. Таким підґрунтям виступають модулі інтегрованих дисциплін психолого-педагогічного й управлінського циклів нормативного та варіативного блоків навчального плану підготовки. Зміст цих інтегрованих дисциплін повинен мати універсальний характер і відповідати проблемам майбутньої професійної діяльності менеджера освіти.

Оскільки професійна діяльність менеджера освіти пов'язана з вирішенням різноманітних проблем і ситуацій, з прийняттям ефективних рішень, то основна мета вивчення професійно-педагогічних дисциплін – підготовка його до реальних умов праці.

Серед дисциплін, поданих в освітньо-професійній програмі майбутніх педагогів освітньої галузі 0101 “Педагогічна освіта”, значну кількість годин відведено на цикл професійної й практичної підготовки. Більшість дисциплін навчального плану підготовки бакалаврів цієї галузі належать до психологічних і педагогічних. Саме оволодіння ними становить професійну основу діяльності майбутнього педагога за різними профілями (учитель початкових класів, учитель технологій, викладач професійного навчання, викладач економіки та ін.). Базові психолого-педагогічні дисципліни вивчаються на I і II курсах, загальні й спеціальні психолого-педагогічні дисципліни впродовж чотирьох років, спеціальні дисципліни (у тому числі й управлінського циклу) на останніх курсах. Велика кількість дисциплін та достатньо невелика кількість годин, відведених на кожний курс, ставить під сумнів дотримання принципу наступності та системності у їх викладанні.

Таким чином, аналіз нормативних положень та окремих загальних підходів до розробки змісту навчання за педагогічними спеціальностями, до яких належить підготовка педагога як менеджера освіти, підтверджує відсутність інтеграції спеціальних (у нашому випадку управлінських) і педагогічних складових професійної підготовки та зумовлює необхідність розробки змісту і напрямів інтегрованої фахової підготовки.

Інтеграцію педагогічної й управлінської складових професійної підготовки менеджера освіти ми розуміємо як динамічний, неперервний, су-

перечливий процес, який потребує прогностичного підходу, врахування мотивації та особливостей параметрів знань, виявлення специфіки їх структурування, предметних та інтегрованих знань, передбачає застосування адекватних змісту форм, методів, засобів навчання [1; 4; 5 та ін.].

Інтеграція педагогічних, психологічних і управлінських знань, як правило, пов'язана з узагальненням, ущільненням, концентрацією, які спричинені необхідністю покращення і полегшення зберігання, передачі, засвоєння і використання цих знань, а також з їх упорядкуванням, класифікацією, систематизацією, взаємопроникненням різних методів пізнання і моделюванням, відтворенням цілісності складно організованих об'єктів.

У зв'язку з модульною побудовою процесу навчання у ВНЗ [2], одиницею змісту професійної підготовки менеджера освіти є змістовий модуль, який формується завдяки інтеграції навчальної інформації з різних навчальних дисциплін.

Ми згодні з колективом авторів (В. Лозовецька, Л. Лук'янова, Л. Козак [3]), на думку яких зміст навчального матеріалу фахового модуля може інтегруватись навколо інформації певного галузевого напрямку з формуванням відносно самостійної навчальної одиниці. Кожен модуль забезпечено необхідними дидактичними й методичними матеріалами, переліком основних понять, навичок і вмінь. Навчальна програма містить послідовні блоки: інформаційний, тестово-інформаційний (перевірка засвоєного, корекційно-інформаційний (у випадку неправильної відповіді – додаткове навчання), проблемний (розв'язання завдань на основі отриманих знань), блок перевірки та корекції.

Виходячи із цього, вважаємо за необхідне включення до професійної підготовки фахівців освітньої галузі 0101 “Педагогічна освіта”, ОКР “бакалавр” модулів, які інтегрують психолого-педагогічну та управлінську складові професійної компетентності (далі – інтегровані модулі) майбутнього педагога як менеджера освіти.

Усі ці модулі забезпечують систематизацію та інтеграцію управлінських і педагогічних знань у єдиний професійний простір, модифікацію видів професійної діяльності в різних стандартних і нестандартних ситуаціях освітнього процесу, тобто ефективно формування професійної компетентності майбутнього менеджера освіти.

Така інтеграція управлінських і педагогічних знань виявляється вже в психофізіологічному механізмі поетапного переходу поданої в матеріальній або матеріалізованій формі навчальній інформації із зовнішнього плану у внутрішній, розумовий план у процесі поетапного формування розумових дій студентів. Завдяки інтеграції послідовно здійснюваних студентом дій (дія з об'єктом у матеріальному вигляді, дія як акт думки тощо) об'єктивний зміст з психолого-педагогічних дисциплін стає надбанням свідомості студентів [6].

Варто зауважити, що інтеграція дає змогу не тільки інтегрувати управлінські й педагогічні знання студентів, а й удосконалювати зміст і структуру курсів; вводити нові теми; вилучати ті, які не мають істотного

значення для опанування основ певного курсу; змінювати порядок вивчення окремих тем; переміщувати теми з одного курсу до іншого; максимально ефективно організовувати систему повторення раніше вивченого матеріалу.

Водночас інтеграція педагогічних і управлінських знань сприяє поєднанню в тому чи іншому навчальному предметі узагальнених знань з різних навчальних курсів і відповідних їм наук; формуванню системних знань студентів; комплексній реалізації всіх складових системи підготовки; більш глибокому й міцному засвоєнню основних наукових понять з різних навчальних предметів; узгодженості діяльності викладачів; усуненню дублювання та економії часу викладачів і студентів.

Інтеграція педагогічних і управлінських знань розпочинається на елементарному рівні у процесі формування наукових понять та їх систем. При цьому встановлюються зв'язки й залежності між фактами, які виступають основою відділення істотних від несуттєвих, випадкових ознак, проникнення в сутність предметів, що вивчаються, процесів виходу на узагальнення знань і широке перенесення їх у нові ситуації спочатку навчальної діяльності, потім у професійну діяльність.

Виокремлення та розробку інтегрованого модуля визначено уявленнями про майбутню професійну діяльність менеджера освіти, методи, прийоми, підходи, якими він повинен уміти користуватися.

Конкретизація інтегрованого модуля в межах двох або декількох дисциплін передбачає наявність певного методичного забезпечення (зміст, методика, контроль знань) – воно підпорядковане спільній для різних дисциплін концепції цього інтегрованого модуля.

Розглянемо можливості виявлення й розробки інтегрованих модулів на прикладі педагогічних і управлінських дисциплін.

Навчальний предмет “Педагогіка”, згідно зі стандартом вищої освіти, реалізується у педагогічних ВНЗ України як дисципліна за вільним вибором навчальним закладом. Зміст цієї дисципліни та зміст управлінської дисципліни “Основи педагогічного менеджменту” можна інтегрувати, дотримуючись наступності між цілями навчання, принципами конструювання змісту навчального матеріалу й технологіями його освоєння.

Необхідність і значущість освоєння майбутніми педагогами (менеджерами освіти) сучасних основ педагогіки та педагогічного менеджменту полягає в тому, що вони дають їм змогу організувати успішну професійно-педагогічну діяльність.

Комплексна мета інтегрованої дисципліни “Педагогіка” – підвищення у студентів рівня професійно-педагогічної адаптивності, психолого-педагогічної та управлінської культури; засвоєння майбутніми фахівцями сутності, закономірностей, принципів, умов формування в людини якостей активного й компетентного соціального суб'єкта культури та праці; практична підготовка особистості до виконання різних функцій і завдань, вирішення проблем професійного та особистісного саморозвитку. Ці цільові установки спрямовані на розвиток у майбутніх фахівців: 1) системи уні-

версальних управлінсько-педагогічних здібностей і вмінь, що забезпечують реалізацію професійної позиції щодо себе (вчити себе й адекватно оцінювати свої можливості, самостійно вибудовувати шляхи вирішення проблем і важких ситуацій в особистому й професійному житті, проекти діяльності з підвищення власної професійної компетентності), особистісної самореалізації; 2) способів продуктивної співпраці й спілкування, вирішення конфліктів; 3) готовності до оптимального вирішення соціально-професійних завдань у нових економічних умовах.

Зміст навчальних модулів з “Педагогіки” та “Основ педагогічного менеджменту” будується на основі принципу наступності змісту, що забезпечує “доформування” педагогічної компетентності управлінською, яка дає змогу вирішувати не лише професійні завдання дидактичного характеру, а й управлінського – не лише проводити, а й планувати, організовувати управляти навчальним процесом учнів, його якістю, прогнозувати та реалізовувати особистісно орієнтовані програми виховання й розвитку учнів (див. табл.).

Таблиця

Інтеграція змісту навчальних модулів з “Педагогіки” і “Основ педагогічного менеджменту”

Зміст і теми навчальних модулів з “Педагогіки”	Теми навчального модуля (змістовий модуль 5) “Основи педагогічного менеджменту”
1	2
Змістовий модуль 1. Науково-методологічні основи педагогіки 1. Предмет, завдання, методологічні основи педагогіки в системі підготовки фахівця. 2. Генеза педагогіки в європейському освітньому просторі. 3. Загальні закономірності розвитку, виховання та формування людської особистості	1. Система організації освіти в Україні. Державно-громадський характер управління освітою. 2. Навчальний заклад як педагогічна система та об’єкт управління. 3. Нормативно-правові та організаційні основи діяльності освітніх установ
Змістовий модуль 2. Дидактика – теорія навчання 4. Дидактика як наука і навчальний предмет. 5. Поняття про процес навчання. 6. Структура та організація процесу навчання. 7. Закономірності, принципи й цілі навчання. 8. Дидактична характеристика змісту навчання та тенденція його вдосконалення. 9. Види та організаційні форми навчання в освітніх закладах України. 10. Наукові основи методів та засобів навчання в сучасних закладах освіти України. 11. Контроль, оцінювання та корекція навчально-пізнавальної діяльності	4. Поняття про педагогічний менеджмент. 5. Основи управління освітнім процесом. Мета, планування та стратегії організації навчання й виховання. 6. Аналіз та оцінювання ефективності навчальних занять, оцінювання якості навчання, виховання й розвитку учнів. 7. Основи взаємодії суб’єктів навчально-виховного процесу

Продовження табл.

1	2
<p>Змістовий модуль 3. Теоретичні основи педагогічного процесу виховання особистості</p> <p>12. Сутність і зміст загальних закономірностей та принципів виховного процесу.</p> <p>13. Роль і місце колективу у вихованні особистості.</p> <p>14. Форми й методи виховання та самовиховання в цілісному педагогічному процесі.</p> <p>15. Методологія діагностики виховання</p>	<p>5. Основи управління освітнім процесом. Мета, планування й стратегії організації навчання і виховання (Менеджмент виховного процесу у закладах освіти України).</p> <p>6. Аналіз й оцінювання ефективності навчальних занять, оцінювання якості навчання, виховання й розвитку учнів.</p> <p>7. Основи взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу</p>
<p>Змістовий модуль 4. Педагог: професійна діяльність і особистість</p> <p>16. Роль і місце вчителя у суспільстві.</p> <p>17. Вимоги до сучасного вчителя.</p> <p>18. Професійно-педагогічна культура вчителя. Професійна майстерність і компетентність.</p> <p>19. Неперервна професійна освіта та самоосвіта педагога</p>	<p>8. Педагог-менеджер як основний суб'єкт навчально-виховного процесу. Функції менеджера освіти</p>

Провідні ідеї навчального предмета – це такі положення (поняття, закони, принципи, теорії, методи науки), які відображають сутність досліджуваного матеріалу, повідомляють йому внутрішню єдність і органічну цілісність, будучи розумовими центрами в оволодінні предметним змістом. Провідні ідеї в процесі навчання виконують функцію конструювання інтегрованих зв'язків у змісті навчальних предметів, будучи “ядром” цього змісту, навколо якого й відбувається об'єднання, конкретизація навчального матеріалу у вигляді “оболонки” [5].

Просуваючись провідними ідеями й темами, студент поступово переходить від локальних до внутрішньосистемних асоціацій [5]. Провідні ідеї навчальної дисципліни розвиваються як на основі внутрішньопредметних, так і на основі міжпредметних інтегрованих зв'язків. Наприклад, провідна ідея такої важливої теми в “Педагогічному менеджменті”, як “Основи управління процесом навчання” – це “процес навчання як основа підготовки учня чи майбутнього фахівця”. Ця ідея набуває розвитку на основі раніше розкритих провідних ідей курсу педагогіки, а саме: “поняття про процес навчання”, “структура та організація процесу навчання”, “закономірності, принципи й цілі навчання” тощо. При розкритті провідної ідеї “процесу навчання як основи підготовки учня чи майбутнього фахівця” цілком можливо встановити інтегровані зв'язки з темами “педагогічного менеджменту”, зокрема, такими як “мета, планування й стратегії організації навчання”, “основи взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу”, “мотивація та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності особистості”, “аналіз й оцінювання ефективності навчальних занять”, “оцінювання якості навчання учнів, управління навчально-виховним процесом” тощо, спираючись на такі провідні ідеї, як

“навчання як процес управління”, “планування заняття”, “організація та аналіз заняття”, “мотивація навчально-пізнавальної діяльності” тощо.

Отже, навчальні дисципліни, що взаємодіють, являють собою відкриті (синергетичні) педагогічні системи. Кожна з них пов’язана зі змістом інших навчальних дисциплін генетичними, структурно-логічними, функціональними і просторово-часовими зв’язками, за допомогою того, що провідні ідеї одного навчального предмета можуть “вторгатися” в зміст інших навчальних дисциплін.

Саме тому, використовуючи наведені вище можливості, вважаємо за доцільне інтегрувати зміст навчання педагогічних і управлінських дисциплін у професійній підготовці педагога як менеджера освіти.

Під нашим керівництвом і за безпосередньою участю були розроблені й уведені в навчальний процес підготовки бакалаврів галузі знання 0101 “Педагогічна освіта” різних напрямів підготовки (6.010101 “Дошкільна освіта”, 6.010102 “Початкова освіта”, 6.010103 “Технологічна освіта”, 6.010104 “Професійна освіта (за профілем)”, 6.010105 “Корекційна освіта (за нозологіями)”, 6.010106 “Соціальна педагогіка”) інтегровані модулі до нормативних психолого-педагогічних дисциплін і дисциплін за вибором ВНЗ: “Педагог як менеджер освіти” (до дисципліни “Вступ до спеціальності”), “Психологія управлінської діяльності”, “Психологія педагогічного менеджменту” (до дисциплін “Психологія”, “Вікова та педагогічна психологія”, “Педагогічна психологія”), “Історія становлення та розвитку освітнього менеджменту” (до дисциплін “Історія педагогіки”, “Історія професійної освіти”), “Основи педагогічного менеджменту” (до дисциплін “Педагогіка”, “Професійна педагогіка”).

Висновки. Таким чином, підготовка педагога як менеджера освіти має відповідати інтегрованому критерію, в основі якого педагогічна й управлінська компетентність. Інтеграція змісту підготовки педагога як менеджера освіти реалізується завдяки модульній організації навчання у ВНЗ та здійснюється на основі побудови інтегрованих модулів педагогічних і управлінських дисциплін. Все це дає змогу значно підвищити якість професійної підготовки майбутнього фахівця.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в з’ясуванні особливостей інтеграції у формування професійних компетентностей майбутніх менеджерів освіти.

Список використаної літератури

1. Безрукова В. С. Педагогическая интеграция: сущность, состав, реализация : метод. разработки / В. С. Безрукова. – Свердловск : Свердлов. инж.-пед. ин-т, 1987. – 50 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя ; упор. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубіянюк, І. І. Бабин. – Київ : Тернопіль, 2004. – 286 с.
3. Лозовецька В. Т. Теоретико-методологічні засади формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму в умовах ринкового середовища / В. Т. Лозовецька, Л. Б. Лук’янова, Л. В. Козак // Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму : навч.-метод. посіб. – Київ, 2010. – 382 с.
4. Максимова В. Н. Интеграция в системе образования / В. Н. Максимова. – Санкт-Петербург : ЛОИРО, 2000. – 83 с.

5. Панфилов А. Н. Интеграция педагогического и психологического знания как основа профессионально-педагогической подготовки учителя : метод. пособ. / А. Н. Панфилов. – Елабуга : ЕГПИ, 2001. – 62 с.
6. Талызина Л. Ф. Управление процессом освоения знаний / Л. Ф. Талызина. – Москва : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1975. – 343 с.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2015.

Жигирь В. И. Интеграция содержания педагогической и управленческой подготовки будущего педагога как менеджера образования

В статье обосновывается необходимость интеграции содержания педагогической и управленческой подготовки будущего педагога как менеджера образования. На основании анализа профессиональной деятельности педагога сделан вывод о том, что ему как менеджеру образования необходимо не поверхностное ознакомление с азами управленческих наук, а углубленное изучение управленческих дисциплин, в том числе и интегрированных – в тесной взаимосвязи с педагогической проблематикой. Рассматриваются возможности междисциплинарной интеграции психолого-педагогических и управленческих дисциплин; раскрыта последовательность интеграции содержания дисциплин на основе модульного построения учебного процесса профессиональной подготовки студентов образовательно-квалификационного уровня “бакалавр”, образовательной области знаний 0101 “Педагогическое образование” по всем направлениям подготовки.

Ключевые слова: педагог, менеджер образования, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка, интеграция, интегрированный модуль.

Zhyhir' V. The Integration of Content of Management and Pedagogical Training of a Future Teacher as an Education Manager

The necessity of integrating of content of management and pedagogical training of a future teacher as an education manager is justified in the article.

Based on the analysis of teacher's professional work it was made a conclusion that as a manager of education he needs not an overview acquaintance with the basics of management sciences but a depth study of management disciplines, including integrated ones, in close relationship with educational issues. In this regard, the possibilities of interdisciplinary integration of psycho-pedagogical and management disciplines were considered.

The practice testifies, that knowledge, ability and skills, professional and personal qualities cannot be formed at a sufficient level, if a unified integrated basis is not founded in the content of education. The module of integrated disciplines of psycho-pedagogical and management cycle of normative and variable blocks of curriculum act as mentioned above basis. The content of these integrated courses should have a universal nature and answer the problems of education manager's future professional work.

As an education manager's professional activities related to the solution of various problems and situations, with the adoption of effective solutions, the main purpose of the professional and educational disciplines is his preparation for the real working conditions.

A sequence of content integration of courses based on modular construction of the learning process, which are introduced in training of students of educational qualification of “Bachelor”, educational discipline 0101 “Teacher Education” in all areas of training is also exposed in the article. In particular, these are integrated modules for standard psychological and pedagogical subjects and elective courses of Universities: “The teacher a manager of education” (to discipline “Introduction to the specialty”), “Psychology of Management”, “Pedagogical Psychology Management” (to disciplines “Psychology” “Developmental and Educational Psychology”, “Educational Psychology”), “The history of management education and development” (to disciplines “History of Education”, “History of professional education”), “Fundamentals of educational management” (to disciplines “Pedagogy”, “Professional education”).

Key words: teacher, education manager, professional work, professional training, integration, integrated module.